

Bartnicka, Kalina

"Histoire de l'éducation", nr nr 22, 23-24 (1984) ; 25, 26 (1985) : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 29, 264-266

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

czenie kiedyś i dzisiaj mają edukacja (w naszym tego słowa znaczeniu), kultura, tradycje rodzimej przeszłości, języka i piśmiennictwa na ziemiach słowackich. Ukazuje również — i to szczególnie dobitnie — jak wielki postęp dokonał się w tej dziedzinie od czasu wkroczenia Słowacji na drogę socjalistycznego rozwoju.

Encyklopedia ma być podręcznym, podstawowym kompendium wiedzy, informatorem, książką wszechstronnie użytą. Z tego względu znalazły się w niej hasła rzeczowe w różny sposób związane ze społecznymi procesami wychowywania i oddziaływania na zbiorowość. Autorzy przy tym dążyli do kompletności. Dlatego trafiły tu takie hasła, jak „archiwum”, „amfiteatr”, „katalog”, „chrestomatia”, „epidemia”, „filozofia”, „literatura” (przykładowo biorąc), typowe dla encyklopedii ogólnych. Z uznaniem należy powitać hasło bardzo już współczesne „dyskoteka” i wyrażony w nim pogląd autorów słowackich na tę formę życia towarzyskiego i spędzania wolnego czasu młodzieży. Czy-

telnika polskiego może zastanowić brak hasła „inicjacja” i nader zawężone rozumienie pojęcia „edukacja”.

Bardzo mało haseł dotyczy różnych zjawisk patologii społecznej, w których wychowanie i oddziaływanie środowiska społecznego mogłoby przynieść dobre skutki. W tomie pierwszym autorzy poświęcili niewiele uwagi alkoholizmowi.

Mało też w tomie pierwszym znaleźć można tzw. poloników. Właściwie tylko dwa hasła: „Kraków” i „Jagielloński Uniwersytet”, do takich bezpośrednio można zaliczyć. Spodziewamy się więcej w tomie następnym z uwagi na dawne (renesansowe) tradycje kulturalne polsko-węgierskie (i słowackie) i współczesne kontakty pedagogów i twórców kultury.

Można szczerze pogratulować słowackim pedagogom ich kolejnego i wybitnego osiągnięcia w postaci pierwszego tomu *Pedagogicznej encyklopedii Słowacji*. Oczekujemy na tom drugi, podobnie zasobny w fakty i stwierdzenia.

Tadeusz Bieńkowski

„HISTOIRE DE L'ÉDUCATION”, NR NR 22 (MAI 1984), 23—24 (SEPTEMBRE 1984), 25 (JANVIER 1985), 26 (MAI 1985), Paris, ss. 126, 210, 142, 130.

Na przełomie roku 1983/1984 „Histoire de l'Éducation” obchodziła pięćdziesiąt lat swego istnienia. Z tej okazji sekretarz redakcji P. Caspard dokonał krótkiego podsumowania dotyczącego rynku czytelniczego, rodzaju odbiorców, profilu czasopisma (nr 22, maj 1984: „*Histoire de l'Éducation*” et ses lecteurs. Un bilan). Czasopismo to wydawane jest w 1300 egzemplarzach, z czego około 900 rozchodzi się od razu. Abonentów stałych jest ponad 700, z czego 40% to prenumeratorzy zagraniczni. Stara się ono pełnić funkcję instrumentu badawczego. Jego cztery główne rodzaje informacji to doroczny przegląd bibliografii poświęconej historii edukacji we Francji (numer podwójny), syntezy i podsumowania historiograficzne, informacje o życiu naukowym, recenzje ukazują-

cych się wydawnictw. Te grupy zajmują odpowiednio 44; 27; 9 i 20% objętości czasopisma w ostatnich dwóch latach. Publikacja trafia do bibliotek instytucji i szkół wyższych oraz do odbiorców indywidualnych, z których większość to profesjonaliści badacze lub nauczyciele, zainteresowani badaniami w historii edukacji. Krąg czytelnicy wskazuje, iż pole zainteresowań badawczych historii edukacji dzieli się na trzy wielkie obszary: historia *sensu stricto*, historia nauk o wychowaniu i poszukiwaniach dydaktycznych, historia nauczania i wychowania. Rynek stale się rozszerza i wskazuje, iż „»Historia Edukacji« znalazła swoją publiczność, która zaaprobowowała zadanie, które wydawnictwo sobie postawiło” (s. 94), co więcej, w nie sprzyjających raczej okolicznościach dla

wydawnictw tego typu publiczność ta wykazuje tendencje rozrastania się. (Dla porównania przytacza autor dane o przeciętnych nakładach czasopism francuskich poświęconych naukom społecznym — w 1981 r. 57% nie przekraczało 1000 egzemplarzy nakładu, a 32% osiągało nakład w granicach pomiędzy 1000 i 2000 egzemplarzy.)

Interesującym tłem do analizy Casparda są dwa przeglądy ogólne bibliografii na temat historii edukacji francuskiej: P. Gerboda o historykach wychowania we Francji XIX w. (*Les historiens de l'enseignement en France au XIXe siècle*, nr 26 z maja 1985) oraz M. Sonnet o bibliografii historii edukacji francuskiej w pięcioleciu 1976—1980, czyli zawartej w pięciu dorocznych numerach „Histoire de l'Education” (*Cinq années de Bibliographie d'histoire de l'éducation française, 1976—1980. Repères pour un bilan historiographique*, nr 26 z maja 1985). W przeglądzie Gerboda można znaleźć informację o pracach bibliograficznych, ogólnych, dotyczących historii edukacji, i garść szczegółowych informacji o tym, kto interesował się przede wszystkim historią wychowania, a po części też i dla czego. Podaje też trochę informacji dotyczących pewnych tematów, jak próby analiz porównawczych (w czasie lub w przekroju międzynarodowym), zbiorowość nauczycielska, historie lokalne i historie instytucji kształcenia. Zauważa sporą nierównomierność zainteresowań badawczych poszczególnymi epokami historycznymi. W konkluzjach stwierdza pożyteczność i konieczność sięgania do prac i artykułów z ubiegłego wieku, gdyż w wielu momentach są stale jeszcze nie zastąpione.

Omówienie pięciu lat produkcji bibliograficznej dokonane przez M. Sonnet jest o tyle ciekawe, że dotyczy najbardziej aktualnej sytuacji wydawniczej, a pośrednio przecież i badawczej we francuskiej historii edukacji. Autorka analizuje, które z działów bibliografii dorocznej publikowanej przez „Histoire de l'Education” są najobszerniejsze, jakie są widoczne trendy rozwojowe, jak

się mają prace francuskie do prac cudzoziemców o historii edukacji we Francji. Artykuł jest ilustrowany tablicami, pokazującymi udział cudzoziemców w opracowywaniu (może lepiej — w rozpracowywaniu) pewnych działów (12 do 40% tytułów książek, rozpraw, prac na stopnie naukowe etc.). Największy udział (40%) cudzoziemców dotyczy problemów teoretycznych i ogólnych, następnie działu pomocy badawczych (27%), wreszcie aspektów społecznych systemów edukacyjnych (26%). Najniższy odsetek prac cudzoziemskich zanotowano w dziedzinie dokształcania pozaszkolnego (12%) oraz metod i technik kształcenia (12%). Spośród cudzoziemców najbardziej interesują się badaniami historii edukacji we Francji Amerykanie z USA (blisko 23% całej „obcej” produkcji na ten temat), a następnie w Europie RFN, Wielka Brytania i Italia (odpowiednio 14%; 13,5%; 12%).

Analizy M. Sonnet na temat podziału zainteresowań poszczególnymi działami sklasyfikowanymi w bibliografii wykazują stosunkowo dużą stabilność proporcji w ciągu omawianego pięciolecia (trzeba jednak pamiętać, iż nie było w tym czasie żadnych wielkich rocznic, które powodują lawiny wydawnictw jubileuszowych, jak to miało miejsce już w 1981 r.). Procentowo najwięcej prac, blisko 20%, dotyczyło organizacji i instytucji szkolnych. W dalszej kolejności interesowano się problemami edukacji ogólnej (prawie 15%), personelem szkolnym (ponad 13%), dziedzinami edukacji (*Domaines de l'éducation. Savoir-faire et savoirs*) — niecałe 12%. Stosunkowo niewiele prac zajmowało się aspektami społecznymi systemów edukacyjnych (około 5,5%) — co jest dosyć zaskakujące w ogólnym trendzie światowym nacisku właśnie na społeczny kontekst edukacji.

Jeszcze jedną niezmiernie charakterystyczną dla życia naukowego francuskiego informację można zaczerpnąć z analiz M. Sonnet: przytłaczająca większość prac powstaje w ośrodku paryskim i dotyczy spraw edukacyjnych regionu paryskiego: Autorka mówi wręcz

o podwójnej koncentracji paryskiej: przedmiotowej i w zakresie liczby badaczy. Ciekawostką jest zestawienie 10 nazwisk, które wywołują stale największe zainteresowanie badaczy. Na pierwszym miejscu J. J. Rousseau (117 tytułów), a dopiero dalej C. Freinet, J. Piaget, E. Durkheim — po ponad 30, J.-B. de La Salle, H. Wallon, Napoleon I, J. Ferry — po ponad 20, i wreszcie J. Verne i Condorcet — po ponad 10!

Co znaczy wielka rocznica w ogólnym obrazie bibliografii pokazuje tom *Bibliografii edukacji francuskiej*, za 1981 r., który został ogłoszony w podwójnym numerze 23—24 „Histoire de l'Éducation” z września 1984 r. J. Ferry i jego prawodawstwo szkolne biją na głowę nawet zainteresowania J. J. Rousseau: proporcjonalnie 41 tytułów i 12! Tom przygotowany został przez M. Sonnet z współpracownikami, zawiera 1381 pozycji, układ ten sam co w poprzednich numerach bibliografii, indeksy autorów i osobistości cytowanych w tytułach.

Z ciekawszych pozycji w omawianych numerach czasopisma należy wymienić dwa artykuły G. Caplata (wysokiego urzędnika administracji edukacyjnej, związanego z działem historii edukacji w Instytucie Narodowym Badań Pedagogicznych) w sprawie sytuacji i potrzeb badań nad dziejami administracji szkolnej we Francji (*Pour une histoire de l'administration de l'enseignement en France* — w numerze 22 z września 1984, oraz ciąg dalszy tegoż w numerze 25 ze stycznia 1985). Na tle ogólnych informacji o rozwoju badań nad administracją francuską w przeszłości — aż po dzień dzisiejszy — omawia Autor struktury centralnej administracji edukacyjnej (w numerze 22), służby pomocnicze administracyjne, problemy ogólne związane z administracją i finansowaniem szkolnictwa, wreszcie prowadzone ostatnio badania nad historią inspekcji generalnej (w numerze 25). Stwierdza, że historia administracji to jeszcze stale *terra incognita*, a jako przyczyny tego stanu rzeczy wysuwa: przesłanianie tematu i wypieranie go przez problematykę ściślej pedagogiczną,

trudności związane z korzystaniem ze źródeł mało znanych historykom, stosunkowo niedawne zainteresowania problemami administracyjnymi. Informuje, że właśnie w Oddziale Historii Edukacji (SHÉ) w Instytucie Narodowym Badań Pedagogicznych pracuje się aktualnie nad historią administracji centralnej i inspekcji generalnej.

Rozbudzone ostatnio w całym świecie zainteresowania dziejami szkolnictwa wyższego i uniwersytetów znajdują także odbicie w recenzowanym wydawnictwie. Szeroko omawia się — angielskojęzyczne prace poświęcone historii uniwersytetów francuskich (np. F. Maeyer *Une réforme réussie de l'enseignement supérieur en France* — w numerze 22: obszerny artykuł recenzyjny napisany z powodu książki G. Weisza: *The Emergence of Modern University in France 1863—1914*, Princeton 1983), inicjatyw badawczych (W. Frijhoffa, w tymże samym numerze: *Universités et société: à propos d'un projet de la Conférence européenne des recteurs*), publikacji typu encyklopedycznego (notka M. M. Compère o *Historical Compendium of European Universities*, wyd. L. Jilek, Genewa 1984 — w numerze 26 recenzowanego czasopisma). Francuzi, znacznie wyprzedzeni w badaniach nad uniwersytetami własnymi i zagranicznymi przez Amerykanów i Anglików, dają relacje dosyć „kwaśne” w tonie, chociaż oczywiście muszą doceniać obce inicjatywy i osiągnięcia. „Histoire de l'Éducation” sygnalizuje też utworzenie ośrodka badań i dokumentacji historii uniwersytetów w Bibliotece Sorbony, funkcjonującego od 1982 r. i koncentrującego się na historii instytucjonalnej i życia uniwersytetu, głównie jednak Uniwersytetu Paryskiego (nr 22 z maja 1984 r.).

W omawianym czasopiśmie jak zwykle wiele miejsca poświęcono informacjom o najświeższych publikacjach oraz aktualnościom życia naukowego, które mogą zainteresować historyków edukacji.

Kalina Bartnicka